

Santa Coloma vista per tres viatgers a finals del segle XIX (II)

Durant la dècada següent, l'escriptor català **Josep Aladern** (1869-1918) visita Andorra i publica la seva experiència a l'obra *Cartas Andorranas*. La tardor del 1892 va recórrer les valls i el dia 9 d'octubre escriu:

"¡Santa Coloma! vet aquí un poble ben particular; no m'ha vingut pas de nou al veurel per primera vegada. Jo recordo haver llegit més d'una volta sa descripció, ó, per lo menos molt semblant, en algunas de las novelas idealistas que llegia cuant era petit. Després he duptat sempre de la existencia de tals llochs, pero he vist Santa Coloma y no puch menos de creure als *Fenillets* y als *Lottis*. Figurat un grupo de rústegas casas agrupadas al peu d'un bonich campanaret de finestrals bizantins, y aquest poblet amagat dins d'un bosquet de roures y alzinas, al peu mateix d'una montanya y estenentse devant seu una plana paradissiaca, pel mitj de las quals corre un riuhet d'aigües frescas y puras: una verdadera vall de la Provensa llegendaria, de las que *Florian* descriu en sa novela pastoril *Etoile*. Lo Valira, al passar per aquí, encantat d'aquest paissatge, fins detura sa corrent impetuosa y s'encanta contemplantho. ¡ Y que's bonica aquesta Vall propiament dita de Andorra!"¹.

El poble idíl·lic que descriu Aladern reflectia en gran mesura el poble real de l'època. Situat en un terreny lleugerament elevat del fons de la vall a les vores del riu d'Enclar, Santa Coloma era un lloc assolat envoltat d'arbredes de roures, bedolls, freixes i castanyers on també hi havia ortos i prats. Res a veure amb la població actual, ofegada pel creixement urbanístic, on el "bonich campanaret" passa quasi desapercebut.

L'autor inclou a *Cartas andorranas* cites literàries i referències a obres i escriptors que admira (les al·lusions al poeta Jacint Verdaguer són constants). En aquest fragment dóna al poblet la visió bucòlica del paisatge natural i del món rural pròpia de la novel·la pastoral i cita *Estelle et Némorin*, escrita pel francès Jean-Pierre Claris de Florian (1755-1794) l'any 1788.

Per finalitzar, dos anys més tard (1894) el viatger britànic **Hepburn Ballantine** (1856?-1913?) narra una experiència interessant i curiosa: la seva visita a Andorra, inclosa en el seu recorregut pel Pirineu acompanyat per quatre amics, va coincidir amb uns aiguats de conseqüències catastròfiques. Aquesta circumstància va marcar de manera considerable la seva visió de Santa Coloma.

¹ Extret de Aladern, Joseph. *Cartas andorranas. Impresions a la lleugera d'una excursió per las Valls d'Andorra*. Joseph Aladern, 1892. Andorra: Promocions literàries, 1983

Pel que fa a l'aiguat d'aquell dia, Anna Camps i Xavier Campillo (traductors de l'obra i autors de l'estudi sobre Ballantine publicat per Garsineu), anoten que " va tenir lloc la vigília de Sant Jaume, és a dir, el diumenge vint-i-quatre de juliol de 1894".

"Vam dinar al migdia. El nostre amfitrió ens va acomiadar sans i estalvis entre dos ruixats, i amb ell vam dir un últim adéu a Andorra la Vella. Vam girar la nostra mirada cap a Espanya i el sud. El primer meandre del riu al qual vam arribar ens va alarmar en haver esdevingut un remolí vertiginós. Alguns noguers grossos de la riba ja tenien l'aigua a l'altura dels genolls atrapats per la violència del corrent, i com que era evident que era a punt de caure un diluvi, ens aixoplugàrem dins d'una església venerable i apartada en un terreny enlairat. Aquesta església ens va certament oferir refugi davant de la tempesta, i tan vella i ruïnosa com era, ens va mantenir a cobert durant tot el temps que va durar un xàfec negre de pluja com no havia vist mai abans. L'església es va tornar tan fosca malgrat la porta oberta, que em vaig veure obligat a encendre un dels ciris de l'altar per poder explorar tots els racons de l'indret. Amb tristesa he de concloure, de la mateixa manera que amb la majoria d'esglésies visitades del vessant sud dels Pirineus, que ni la més abandonada, ni la més bruta església de poble de casa nostra, no podria comparar-s'hi, i mentre que al nostre país una onada de neteja s'ha emportat la brutícia i el desordre d'altres temps, aquí, la falta de gust i la ignorància de les coses millors predominen encara. Cap cementiri anglès no ha estat mai tan envaït per tal quantitat d'herbotes i males herbes, ni cap treball de fusteria anglès no ha estat mai tan fet malbé per manca d'una mica de cura, ni cap obra de pedra anglesa no ha patit tant abans d'esfondrar-se. Els homes que emmarcaren el delicat ornament que envolta la cornisa d'aquesta església i que aixecaren el campanar, no poden haver estat de cap de les maneres els progenitors d'aquests que ara tenen cura d'aquest lloc sant. Santa Coloma deu haver volat, i l'ideal pur d'aquell temps passat fa temps que s'ha esvaït."²

El riu Valira al seu pas per Santa Coloma fa un revolt on sovint acostuma a sobreeixir de la llera quan plou abundantment. Al llarg de la història, els aiguats forts i el desglaç han ocasionat crescudes del cabal importants, que sempre han inundat aquesta zona, on l'aigua s'entolla. Durant el segle passat van tenir lloc altres aiguats importants els anys 1937, 1957 i 1979 i gairebé tothom recorda les inundacions del 1982, de conseqüències nefastes: amb víctimes mortals, danys greus en les infraestructures i perjudicis econòmics considerables.

² Extret de Ballantine, Hepburn. *Una croada als Pirineus (1894)*. Tremp: Garsineu, 1993.

El 1894 Ballantine amb els seus amics va sentir la por o potser el pànic que provoca la força de l'aigua viscuda tan a prop i ho transmet de manera colpidora.

La referència al mal estat de conservació de les esglésies i les capelles del país, com ja hem mencionat, es repeteix als relats de viatges de finals del segle XIX i principis del segle XX. En el cas de Hepburn Ballantine, la crítica ferotge de l'abandó que pateixen mostra una indignació inusual fins al punt que quasi ens fa pujar els colors en l'actualitat.

Per sort, la situació va canviar i durant el segle següent i l'actual s'ha dut a terme la restauració progressiva dels monuments andorrans. Cal, però, no abaixar la guàrdia, no fos cas que ens hàgim d'avergonyar davant d'algun Ballantine del futur.

Els llibres de viatge citats al text els trobareu a la Biblioteca Nacional, on els podeu consultar.

Pilar Burgués
Biblioteca Nacional